

Een Franse mythe

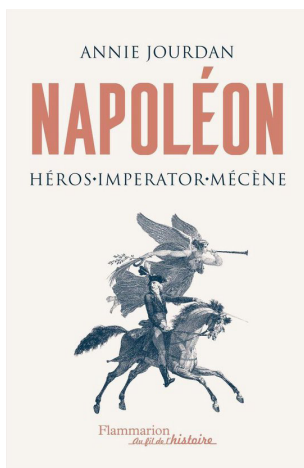
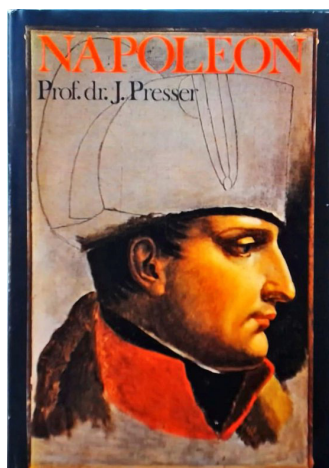
28 februari 2025

Vivant, il a manqué le monde.
Mort, il le possède.
François René de Chateaubriand (1768-1846)

Hij werd op het juiste moment geboren, in 1769, twintig jaar voor de Franse Revolutie. Die zou, zoals bekend, een eind maken aan het aardse bestaan van tienduizenden ongelukkigen, waaronder Lodewijk XVI en Marie-Antoinette, maar niet aan de binnenlandse onlusten en de oorlogen waarin het land verzeild was geraakt. Onzekere tijden waren het. En in onzekere tijden hebben mensen behoefte aan een sterke man, aan iemand die belooft hun problemen snel en efficiënt op te lossen.

In 1793 krijgt een onbekende, vierentwintigjarige kapitein der artillerie van Corsicaanse afkomst de moeilijke opdracht de zuidelijke havenstad Toulon te bevrijden van de Engelse bezetters. De jonge officier blijkt in het bezit van een uitzonderlijk strategisch inzicht. Dat zorgt ervoor dat de Engelse vloot gedwongen wordt zich terug te trekken. Het betekent een cruciale overwinning voor de Franse revolutionaire troepen. Van de een op de andere dag kent iedereen in Parijs de naam van de anonieme held: Napoleone di Buonaparte, spoedig daarna verfranst tot Napoléon. Het knap staaltje vakmanschap wordt prompt beloond met een promotie tot brigadegeneraal. Vervolgens weet hij een indrukwekkende serie eclatante militaire overwinningen op zijn naam te schrijven. Daardoor groeit hij uit tot de sterke man, waar het volk op zit te wachten. Zijn strategisch inzicht koppelt hij aan grote wiskundige talenten. Die stellen hem in staat met mathematische precisie zijn aanvalsplannen op te stellen. Met flair en flexibiliteit, maar vooral met een tot dan toe ongekende snelheid voert hij verrassende militaire manoeuvres uit, zijn vijanden, voor zover die aan het eind van de veldslag nog in leven zijn, in verbijstering achterlatend. Wat ook helpt, is dat hij over een ijzersterk geheugen beschikt, waardoor hij zich eerdere vijandelijke troepenbewegingen feilloos weet te herinneren.

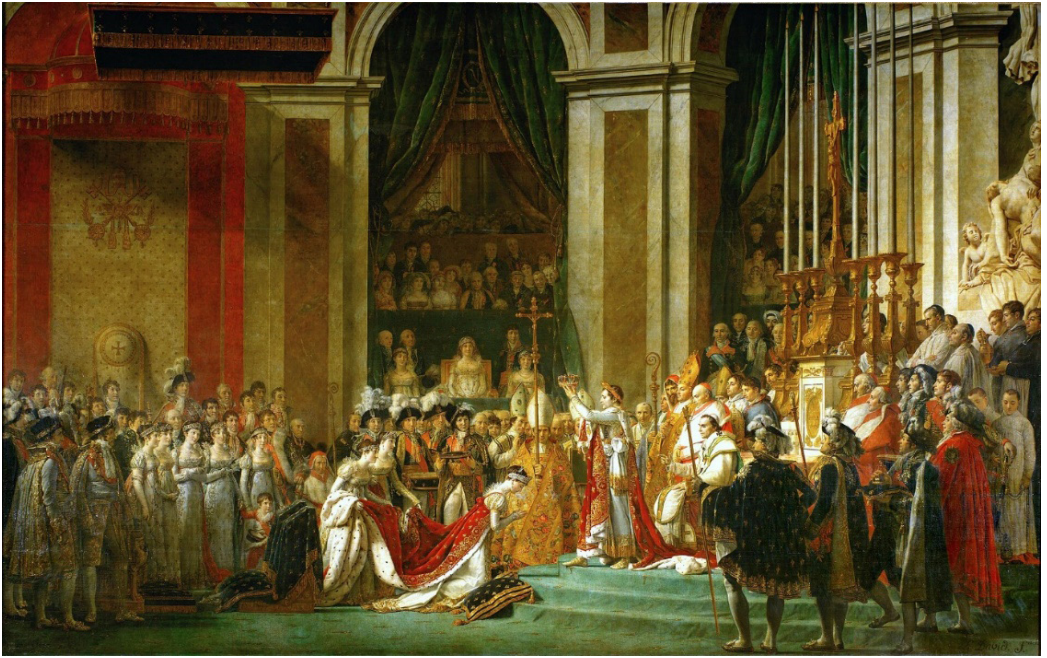
Maar een groot strategisch inzicht en een geniaal geheugen, hoe belangrijk ook voor een krijgsheer, vormen nog geen afdoende verklaring voor Napoleons komeetachtige carrière. Uit de studies, boeken, biografieën en artikelen die historici aan zijn persoon, aan zijn optreden en aan zijn onmiskenbaar belang voor Frankrijk en Europa (denk aan de Code Napoléon) gewijd hebben, rijst het beeld op van een complexe figuur vol bizarre paradoxen, die tot op de dag van vandaag historici bezig houdt. Zijn Corsicaanse afkomst, zijn opvoeding,

zijn opleiding, zijn krijgsverrichtingen, bijna alles passeerde - en passeert nog steeds - de wetenschappelijke revue. Zelfs zijn liefdesleven is voorwerp van serieus onderzoek. Volgens sommige biografen heeft hij in zijn korte leven dertig minnaressen erop nagehouden. De befaamde historicus Jacques Presser, wiens uiterst kritische Napoleon-biografie uit 1947 ik iedereen warm aanbeveel die behalve van geschiedenis ook van literatuur houdt, komt zelfs uit op honderd.

Wat in veel studies, maar niet in die van Presser, wat onderbelicht blijft, is zijn verbluffend vermogen om de waarheid naar zijn hand te zetten. Halve leugens worden professioneel getransformeerd tot hele waarheden. Een geleden nederlaag wordt verbloemd of voorgesteld als een victorie waar het volk trots op mag zijn. Misschien nog meer dan een briljant strateeg en een bekwaam bestuurder is hij een grootmeester van de propaganda. Als twintiger verstaat hij al de kunst de publieke opinie te bespelen. Dromend van een grootse carrière als die van Alexander de Grote of Caesar, zijn twee jeugdhelden, richt hij twee kranten op, waarin slechts datgene gepubliceerd wordt wat het aanstormend militair genie behaagt en het volk pleziert. Hij is zich zeer bewust van de macht van de media. In zijn tijd zijn dat kranten. De doorgaans saaie legerbulletins weet hij om te toveren tot prikkelende propaganda. Zijn proclamaties, toespraken die hij tot zijn manschappen houdt, verraden een zeldzaam talent om met retorische middelen een menigte te begeistere.

Anders dan vele van zijn politieke opposenten realiseert hij zich dat het volk niet alleen brood en spelen belooft, maar dat het hunkert naar een *héros* die Frankrijk het aanzien teruggeeft, dat het ooit bezat. Met gepassioneerde toespraken wakkert hij de vaderlandsliefde van zijn soldaten aan, het volk verleidt hij met de belofte dat met hem, Napoleon, gouden tijden zullen

Kroning Napoleon en Josephine (Wikipedia).

aanbreken. Kritiek op zijn bewind is uitgesloten, censuur doordringt de hele samenleving. In de momenten dat hij geen veldslagen levert of verordeningen en wetten voorbereidt, werkt hij aan zijn imago. Hij laat verschillende munten slaan met zijn naam en beeltenis, opdat alle onderdanen tot in de verste uithoeken van de *Hexagone* hun Keizer kennen. Hij introduceert het befaamde *Legioen van eer* en allerlei soorten militaire onderscheidingen, die zijn band met burgers en militairen moeten versterken.

Maar Keizer zijn is niet voldoende voor deze militaire despoot. Hoe de status te bereiken van de Zonnekoning, zijn rivaal en voorbeeld, wiens *Grandeur* hij weerspiegeld ziet in Versailles? Naar antiek Romeins voorbeeld besluit hij tot de opdracht van de bouw van twee triomfbogen, de *Arc de Triomphe de l'Etoile* en de *Arc de Triomphe du Carrousel*. De oorspronkelijke kerk *Eglise de la Madeleine* wordt op zijn bevel omgebouwd tot Tempel ter ere van zijn *Grande Armée*. Hij laat een van de Romeinse keizer Trajanus afgekeken zuil op de Place Vendôme plaatsen. Parijs zal een tweede Rome worden. Zijn naam en glorieuze daden zullen in de herinnering van komende generaties voortleven!

Annie Jourdan, oud-docente Europese Studies aan de UvA, laat in haar interessante studie *Napoléon: Héros-Imperator-Mécène* (1998) zien hoe hij de schilderkunst en de beeldhouwkunst voor zijn karretje spant. Beeldhouwers, zoals Chaudet en Canova, krijgen opdracht fraai ogende klassieke bustes en

beelden van de *mecenas* te vervaardigen en zijn hofschilder Jacques-Louis David penseelt hem in de meest glorieuze poses. Het beroemdste schilderij is ongetwijfeld de Keizerskroning. Dit hoogtepunt in zijn carrière wordt in 1804 gevierd in de Parijse Notre-Dame, in aanwezigheid van de Paus. De Heilige Vader wordt de eer gegund toe te kijken hoe de *imperator* zelf de kroon op zijn hoofd plaatst en vervolgens op dat van zijn geliefde echtgenote Joséphine de Beauharnais. Zou het een plechtige ceremonie zijn geweest? Of een schijnvertoning? Feit is dat de moeder van Zijne Majesteit schittert door afwezigheid: ze vindt de Creoolse bruid beneden haar waardigheid. Toch staat ze afgebeeld op het grootse doek. Het gaat Napoleon niet om feiten, maar om hoe hij overkomt. Op het schilderij, ook van David, '*Napoleon trekt over de Alpen*' zien we een onverschrokken veldheer met wapperende mantel op een steigerend paard gezeten. Een mythe. In werkelijkheid zat hij op een muilezel.

Image building, daar excelleert Napoleon in. Zelfs na Waterloo ziet hij in zijn verre verbanningsoord Sint-Helena kans middels zijn *Mémoires* zijn verbleekte reputatie op te poetsen. Volgens de legende zouden zijn laatste woorden zijn geweest: *la France, l'Armée, Tête de l'Armée, Joséphine*. Gelooft u het? Dat hij in Frankrijk, maar ook daarbuiten, nog immer populair is, wordt duidelijk als je de boutiques van aan hem gewijde musea betreedt. Waar je ook kijkt, overal zie je vazen, borden, serviezen, kaarten en wat niet al, met zijn bekende kop, met of zonder bicorn. Napoleon is na zijn dood meer en meer een mythe geworden.

Hij zou Frankrijk weer groot maken, dat had hij beloofd. Maar na Waterloo is het Franse territorium geen millimeter groter dan vóór de Revolutie. Intussen heeft hij wel met zijn megalomanie, zijn zucht naar roem een bloedig spoor getrokken door vrijwel heel Europa en heeft zijn expansiedrift vele miljoenen slachtoffers gemaakt, soldaten en burgers, in Frankrijk en daarbuiten. Ook de idealen die de Franse Revolutie fier in haar vaandel droeg - Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap - zijn tijdens zijn bewind gesneuveld. Toch brengen elk jaar miljoenen mensen, Fransen en buitenlanders, een bezoek aan de *Dôme des Invalides*, uit de verte herkenbaar aan de gouden koepel. Daar rust de Grote Held voor eeuwig in een praalgraf, omringd door vrouwenbeelden (*Victoires*), die symbool staan voor zijn overwinningen.

De Mythe heeft het vooralsnog van Waterloo gewonnen.

